

Mr Slobodan Uzelac

Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu

KRIMINALNI POVRAT MALOLJETNIKA NA PODRUČJU SR HRVATSKE

(Rezime magistarskog rada)

1. UVOD

Kriminalni povrta (recidivizam) maloljetnika predstavlja izuzetno složenu pojavu poremećaja u ponašanju. Riječ je o ponašanju kome je antisocijalna orijentacija osnovna karakteristika, ponašanju sa složenom biopsihosocijalnom genezom, koje predstavlja značajnu teškoću u daljnjem razvoju maloljetnika, a ujedno i znatnu društvenu opasnost.

Uspješna prevencija maloljetničkog kriminaliteta uopće, a time i kriminalnog povrata, zahtijeva potrebu upoznavanja te pojave u konkretnoj društvenoj sredini. Struktura kriminalnog povrata maloljetnika na području SR Hrvatske nije do sada bila predmetom znanstvenih istraživanja, iako je nesumnjivo da uspješna borba protiv te pojave pretpostavlja uočavanje njezinih specifičnih karakteristika u pojedinim regijama Hrvatske.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj ovog istraživanja jest pronalaženje relacija između različitih demografskih i socioloških varijabli kao i oblika ponašanja maloljetnih kriminalnih povratnika i društvene intervencije prema povratu u odnosu prema područjima pojedinih javnih tužilaštava u SR Hrvatskoj.

Postavljena je generalna nul-hipoteza prema kojoj ne postoji povezanost između područja SR Hrvatske i nekih demografskih i socioloških karakteristika, oblika ponašanja maloljetnih kriminalnih povratnika te društvene intervencije prema povratu. Zbog sistematičnijeg pristupa problemu postavljeno je i 13 nultih subhipoteza, prema kojima ne postoji povezanost između područja javnog tužilaštva i:

- spola maloljetnika
- kronološke dobi maloljetnika
- strukture obitelji
- karaktera interpersonalnih odnosa u obiteljima
- sociopatoloških pojava u obiteljima
- školovanja i zaposlenosti maloljetnika
- skitnje i bježanja maloljetnika
- prosjačenja i tapkarenja maloljetnika
- alkoholizma maloljetnika
- agresivnosti maloljetnika
- vrsta modaliteta i intenziteta kriminalne aktivnosti maloljetnika
- kriminalnog povrata maloljetnika
- karaktera društvene intervencije.

Postavljena je i generalna alternativna hipoteza prema kojoj postoji povezanost između područja SR Hrvatske i nekih demografskih i socio-

loških karakteristika, oblika ponašanja maloljetnih kriminalnih povratnika te društvene intervencije prema povratu. U skladu s tim postavljeno je i 13 alternativnih subhipoteza tako što se uz svaku nultu subhipotezu postavlja alternativna subhipoteza.

3. METODE RADA

3.1. Uzorak

U pristupu ovom istraživanju odlučeno je da se kriminalnom povratu pristupi s kriminološkog aspekta s tim da se obuhvati cjelokupna jednogodišnja populacija takvih osoba bez obzira na spol i razinu obrazovanja pod uvjetom:

- da su u vrijeme ispitivanja navršili 10 godina života,
- da borave na teritoriju SR Hrvatske,
- da su u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 1974. godine prijavljeni kod javnog tužilaštva na području SR Hrvatske zbog počinjenoga krivičnog djela prije nego su navršili 18 godina života te
- da je utvrđeno da su prethodno već bili suđeni ili su bili samo prijavljivani kod javnog tužilaštva zbog počinjenog krivičnog djela.

Na taj je način dobiven uzorak od 1006 ispitanika.

3.2. Izvori podataka

Podaci o ispitanicima prikupljeni su pomoću posebno konstruiranih anketnih listova koje su popunjavali stručni radnici javnog tužilaštva i socijalni radnici u centrima za socijalni rad, odnosno organima starateljstva na osnovi postojeće dokumentacije koja je rezultat rada stručnih timova i službe vještačenja, a prema posebnim uputama.

3.3. Obradba rezultata

Zbog velikog broja podataka, varijabli i kategorija, te složenosti hipoteza, obradba je provedena na elektronskom računaru. U tu je svrhu primijenjen program CONTAB koji je razvijen na Računskom centru Instituta za kineziologiju i Računskom centru Sveučilišta u Zagrebu.

Kao nominalne varijable testirane su sve varijable dobivene anketnim listom, iako se neke od njih nalaze na nekoj od viših mjernih skala. Stoga je u analizi primijenjena metoda analize kontingencijskih tablica. Izračunate su kontingencijske tablice između varijable MJESTO (područje okružnog javnog tužilaštva) i svih ostalih nominalnih varijabli iz upitnika, jer se nije unaprijed pretpostavljalo koje će relacije među njima biti logički ili stohastički beznačajne.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

Najveći broj povratnika odnosi se na područje Zagreba (314 ili 31,21%), potom Osijeka (130 ili 12,19%), Rijeke (78 ili 7,75%), Splita (76 ili 7,55%), Karlovca (7 ili 7,36%), Varaždina (65 ili 6,46%) Šibenika (55 ili 5,47%), a 156 ili 5,51% maloljetnih kriminalnih povratnika na područje, Slavonske Požege, Pule, Zadra, Gospića i Dubrovnika.

Generalna hipoteza prema kojoj ne postoji povezanost SR Hrvatske i nekih demografskih i socioloških karakteristika, oblika ponašanja maloljetnih kriminalnih povratnika te društvene intervencije prema povratu pretežno se odbacuje i prihvaća alternativno.

Pronađena je povezanost između područja SR Hrvatske i:

- kronološke dobi maloljetnika
- karaktera interpersonalnih odnosa u obiteljima

- nekih sociopatoloških pojava u obiteljima
- školovanja i zaposlenosti maloljetnika
- prosjačenja i tapkarenja maloljetnika
- alkoholizam maloljetnika
- agresivnosti maloljetnika
- vrsta, modaliteta i intenziteta kriminalne aktivnosti maloljetnika
- povrata te
- intenziteta društvene intervencije u odnosu prema kriminalnom povratu maloljetnika.

Potvrđena je nulta hipoteza u odnosu prema spolu maloljetnika i strukturi obitelji.

Na temelju dobivenih rezultata u pojedinim područjima može se upozoriti na neke specifične karakteristike kriminalnog povrata kod maloljetnika.

Kao najviše urbanizirana sredina u SR Hrvatskoj područje Zagreba karakterizira relativno visok postotak jednokratne kriminalne aktivnosti maloljetnika tokom jedne godine što je rezultiralo i visokim stupnjem jednokratnih krivičnih sankcija. Ustanovljeno je kako jedan broj maloljetnika kroz dulje vremensko razdoblje vrše krivična djela. Osim toga što veći broj maloljetnika sudjeluje u prosjačenju evidentna je i učestalost da grupno čine krivična djela, osobito maloljetnici koji recidiviraju u dječjoj dobi i u dobi maloljetstva, što se odražava u značajnom broju maloljetnika koji su prethodno bili samo prijavljeni javnom tužilaštvu, pogotovu što je sankcija uslijedila tek nakon ponovljene prijave.

Područje Rijeke, iako karakterizira relativno visok postotak djece, specifično je po najvećem postotku kriminalnih povratnika koji su recidivirali tek u vrijeme maloljetstva. Kao i na području Zagreba i ovdje je primijećen relativno velik broj sudionika u izvršenju krivičnih djela, s tim što je

pretežno riječ o maloljetnicima koji krivična djela vrše i samostalno i u sudioništvu. Razlog relativno velikom broju bježanja iz ustanova za maloljetnike je i taj što se na tom području nalazi razmjerno veći broj ustanova tog profila. Povoljna situacija školovanja i zapošljavanja maloljetnika kao i relativno zadovoljavajuća situacija interpersonalnih odnosa u obiteljima maloljetnika mogla bi se dovesti u vezu i s različitim oblicima njihova preddelinkventnog ponašanja.

Takvo stanje je i rezultat evidentnih pozitivnih iskustava u praksi Centra za socijalni rad, posebice u prevenciji delinkventnog ponašanja djece i omladine. Poznato je, naime, da Centar za socijalni rad na Rijeci provodi mjeru pojačanog nadzora organa starateljstva i za one slučajeve kod kojih sud nije izrekao takvu mjeru.

Na području Splita zapaženo je da je najveći broj povratnika koji su već u vrijeme ispitivanja navršili 14 godina. Ekstremno velik broj krivičnih djela izvršenih u jednoj godini kao i značajan postotak multirecidivizma nesumnjivo je u vezi s procentualno vrlo velikim brojem maloljetnika koji bježe od kuće. Ta okolnost uvelike objašnjava i izrazito visok postotak krivičnih sankcija izrečenih maloljetnicima. Povoljno je stanje u pogledu krivičnih djela izvršenih u sudioništvu, zatim alkoholizma kod maloljetnika i posebno njihova školovanja te zaposlenosti.

Područje Osijeka karakteristično je po najvećem sudjelovanju djece u kriminalnom povratu, što uvjetuje da su u tako značajnom opsegu recidivisti bili samo prijavljeni javnom tužilaštvu. To je, nadalje, našlo odraza i u relativno značajnom intenzitetu socijalno-zaštitne intervencije. Takav angažman socijalno-zaštitne službe razumljiv je i s obzirom na nepovoljno stanje u pogledu sociopatoloških pojava u obiteljima (skitnja i nerad;

prostitucija i promiskuitet) te agresivnog ponašanja maloljetnika i učestalih bježanja od kuće i iz ustanove za maloljetnike.

Na području Karlovca utvrđen je razmjerno velik broj maloljetnika koji su recidivirali prije 14. godine života, i što je osobito važno istaknuti najčešće je riječ o dvostrukom povratu. Rana evidencija u službi socijalne zaštite može se dovesti u vezu s relativno povoljnim stanjem u pogledu različitih oblika preddelinkventnog ponašanja maloljetnika i karaktera interpersonalnih odnosa u njihovim obiteljima.

Bjelovarsko područje karakteristično je po znatnom sudjelovanju maloljetnika u vršenju krivičnih djela krađe. Relativno visok postotak krivičnih djela u jednoj godini uz razmjerno učestala bježanja iz kuće i ustanove u vezi je i s pojavom krivičnih djela izvršenih u bjegstvu. Uz učestali neuspjeh u školi i razmjerno često sudjelovanje delinkvencije u obiteljima razumljiv je relativno velik broj krivičnih sankcija, kao i rana evidencija u službi socijalne zaštite.

Za područje Šibenika, kao i za područje Rijeke, karakteristično je razmjerno često sudjelovanje djece u kriminalnom povratu. Zanimljivo je da je prema vrsti kriminalne aktivnosti uglavnom riječ o krivičnim djelima teške krađe, i da su djela počinjena pretežno u sudioništvu s drugim maloljetnim osobama, uz karakteristično agresivno ponašanje u različitim situacijama i izrazito visok postotak djece koja nisu pohađala školu. Takva situacija zahtijeva pravodobnu i energičnu stručnu i širu društvenu intervenciju, kako u prevenciji delinkventnog ponašanja uopće tako i kriminalnog povrata.

Područje Varaždina karakteristično je po izrazito visokom postotku multirecidivizma maloljetnika. Osim učestalih različitih oblika preddelinkventnog ponašanja maloljetnika evidentno je ekstremno nepovoljno stanje u pogledu sociopatoloških pojava u njihovim obiteljima (posebice očeva alkoholizma) i u vezi s tim izrazito poremećenih interpersonalnih odnosa. Vjerojatno bi se dobiveni rezultati mogli dovesti u vezu i s razmjerno značajnim brojem djece i maloljetnika čiji se roditelji nalaze na privremenom radu u inozemstvu i u vezi s tim s nedovoljnom društvenom brigom o djeći i omladini.

Na drugim područjima SR Hrvatske u kojima je pronađeno razmjerno manje maloljetnih kriminalnih povratnika primjećuje se uglavnom recidivizam koji se manifestira pretežno u kraćem vremenskom razdoblju. Relativno mali broj multirecidivizma i nekih oblika preddelinkventnog ponašanja maloljetnika (agresivnost; bježanje iz škole) može se dovesti u vezu i s manjom urbaniziranošću tih sredina.

Uspješna prevencija i suzbijanje kriminalnog povrata maloljetnika nužno zahtijeva da pronađene specifične karakteristike pojedinog područja SR Hrvatske budu polazna osnova za izradbu programa takve trajne akcije. Ostvarivanje tako kompleksne zadaće nameće potrebu neprekidnog rada svih značajnih institucionalnih i ne-institucionalnih faktora u procesu socijalizacije djece i omladine: prosvjete, socijalne zaštite, zdravstva, pravosuđa, društveno-političkih zajednica, radnih organizacija, mjesnih zajednica, društveno-političkih organizacija, sredstava javnog priopćavanja, specijaliziranih institucija, humanitarnih organizacija, stručnih radnika i svakoga građanina.

Summary

Juvenile recidivist present a serious form of aberration in behaviour. Defined from the criminological aspect, juvenile recidivist have been analysed according to specific regions of SR Croatia. Data has been obtained from a specially designed survey based on information given by the Public Prosecutor, as well as data from the Social Welfare Department. The CONTAB programme, which is applied in the analysis of contingent tables, was used in this analysis. This research has uncovered specific characteristics in individual regions of SR Croatia relating to: the age of the juvenile recidivist, the character of interpersonal relationships, and the socio-pathological phenomena within their families, schooling and employment of juveniles, the forms of their pre-delinquent behaviour, the types, modalities and the intensity of their criminal activity and recidivism, as well as the degree of social intervention concerning juvenile.

Regarding the prevention and control of the behaviour of juvenile recidivism, there is an obvious need to emphasise the necessity for a multi-disciplinary and an inter-institutional approach to this multicausal phenomena.